

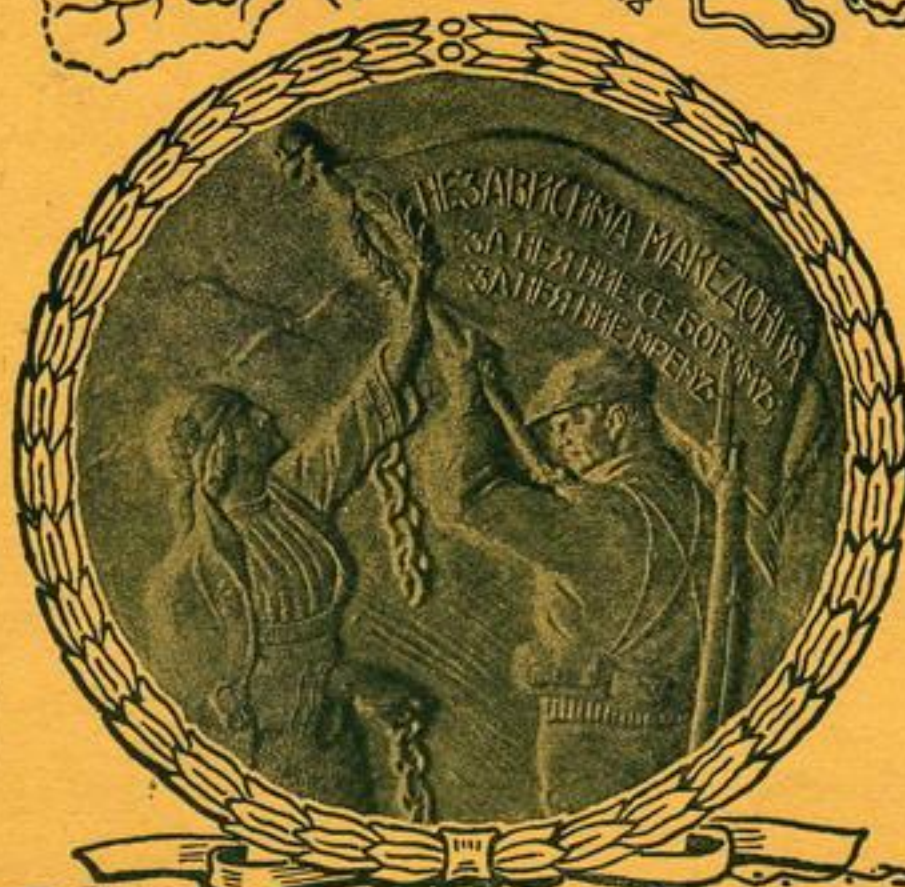
Г. Гюрчулевъ, Венелинъ 20

Година 2.

София, Февруарий, 1929 г.

Книга 3 (13).

Илюстрация илинденъ

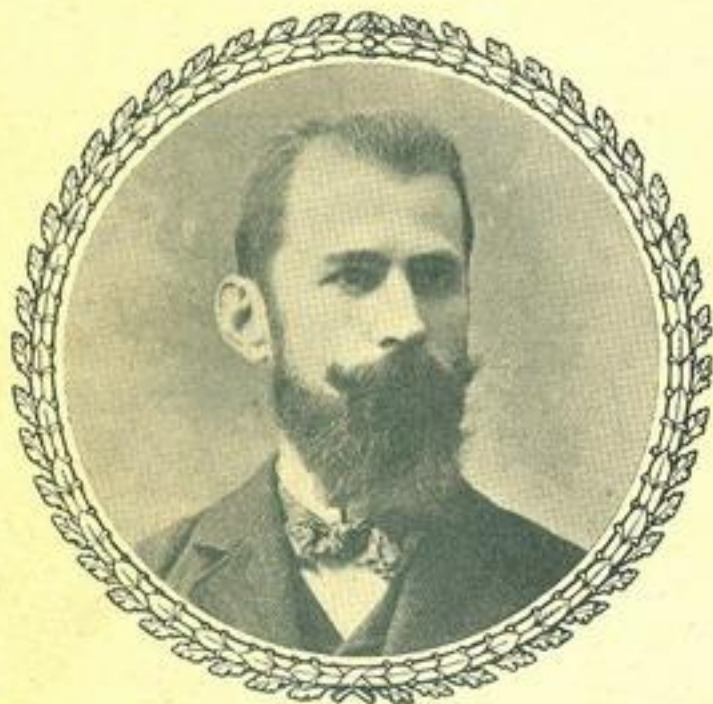

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: ПЕТЪРЪ МЪРМЕВЪ

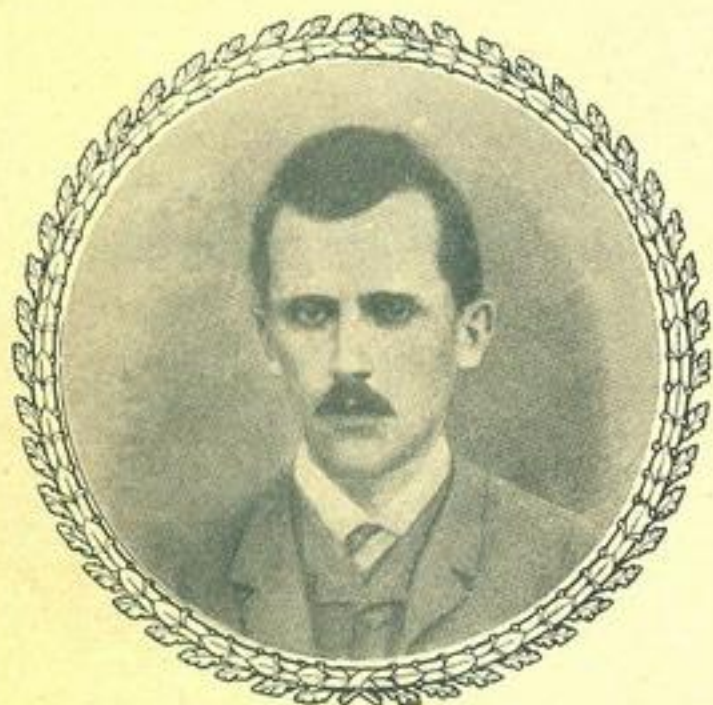
Редакция и Администрация: София, улица Клементина 19. — Телефонъ 1932.

Даме Груевъ

Гоце Дѣлчевъ

Пере Тошевъ

Христо Матовъ

Основателитѣ на Вътрѣшната македонска революционна организация

Клането въ с. Загоричани на Благовецъ

... Ясна южна нощъ въ началото на пролѣтъта. Хубава месечина набрала около себе си небройно домочадие, намигащи звездици, като че се радва на веселото настроение на жителитѣ въ с. Загоричане. Мекъ планински вѣтрецъ гали крехкитѣ листа на дървчетата и, сѣкашъ, имъ нашепва радостта за утрешния празникъ, а утре е Благовецъ! Но въ една кжща чуденъ блѣнъ милва русокоси девойки, че утре въ черква въ нови премѣни ще се радватъ на пролѣтъта, на чуруликането на лекокрили ластовици, мили гостенки отъ топлия югъ. Утре е Благовецъ! Следъ черква полето ще загъмжи отъ народъ. Тукъ купчинка

А следъ пладне — 64 трупа сж прострѣни въ черковния дворъ. Плачъ, писъци, ридания и наредби! Сатанаилъ пренесе ада въ двора на черквата. Тукъ жена си скубе коситѣ надъ трупа на мъжа си; до нея майка оплаква невръстната си рожба и писъцитѣ ѝ се разнасятъ далечъ изъ селото, тамъ стара бабичка свестява съ вода припаднала невѣста; татъкъ се събрали купчина жени надъ трупа на своя милъ стопанинъ, дошълъ преди два дни отъ гурбетъ; по-натамъ е прострѣна млада жена, а надъ нея свекърва ѝ съ момиченце годиначе на ржце плаче и нарежда: „Що ти било писано мари златна ми невѣсто! Сирачето да ти

Село Загоричани

старци препичатъ се на слънце, спомнятъ прежни дни на отлетѣли за винаги младини; тамъ булки забрадени съ шарени кърпи празнуватъ своята младостъ; ей отъ татъкъ смѣхъ и крѣсъкъ на пѣргави дечурлига, борещи се и търкалящи се по посипаната съ цвѣтя ливадка. Пролѣтъ!..

... Но... сутринта, предъ изгревъ слънце още, селото е сардисано отъ гърци — андарти, дошли да колятъ и палятъ, дошли да мѣстятъ, задето селянитѣ не приеха да продадатъ народността си съ цената на заплашването: сѣчъ и огънь цѣли три часа! Предъ вратитѣ по улицитѣ лежатъ избити старци, мъже, жени и деца. Въ една отъ крайнитѣ кжщи картината на ужаса надминава всѣко въображение: баща, майка и четири дъщери убити и изгорѣли въ кжщата си отъ хвърлената бомба отъ андартитѣ.

отгледвамъ, тебе ли да те оплаквамъ“. До нея трупъ на мъжъ съ избодени очи, майка и жена, клекнали до него скубятъ си коситѣ и писъкътъ имъ раздиря въздуха: Малкиятъ шестъ годишенъ синъ на убития хленчи въ съпроводъ на баба си и майка си.

Привечеръ облакъ засѣня пролѣтното слънце, вѣтрътъ се усилва, свисти. Като че и Богъ тжгува за тържеството на сатанаилъ...

... И днесъ още личатъ отдѣлени въ горната частъ на гробищата гробоветѣ на убититѣ — 64 жертви на свободата, мъченици за правда и истина, паметници отъ кървавата епоха въ Костурско...

Сребро Янакиевъ

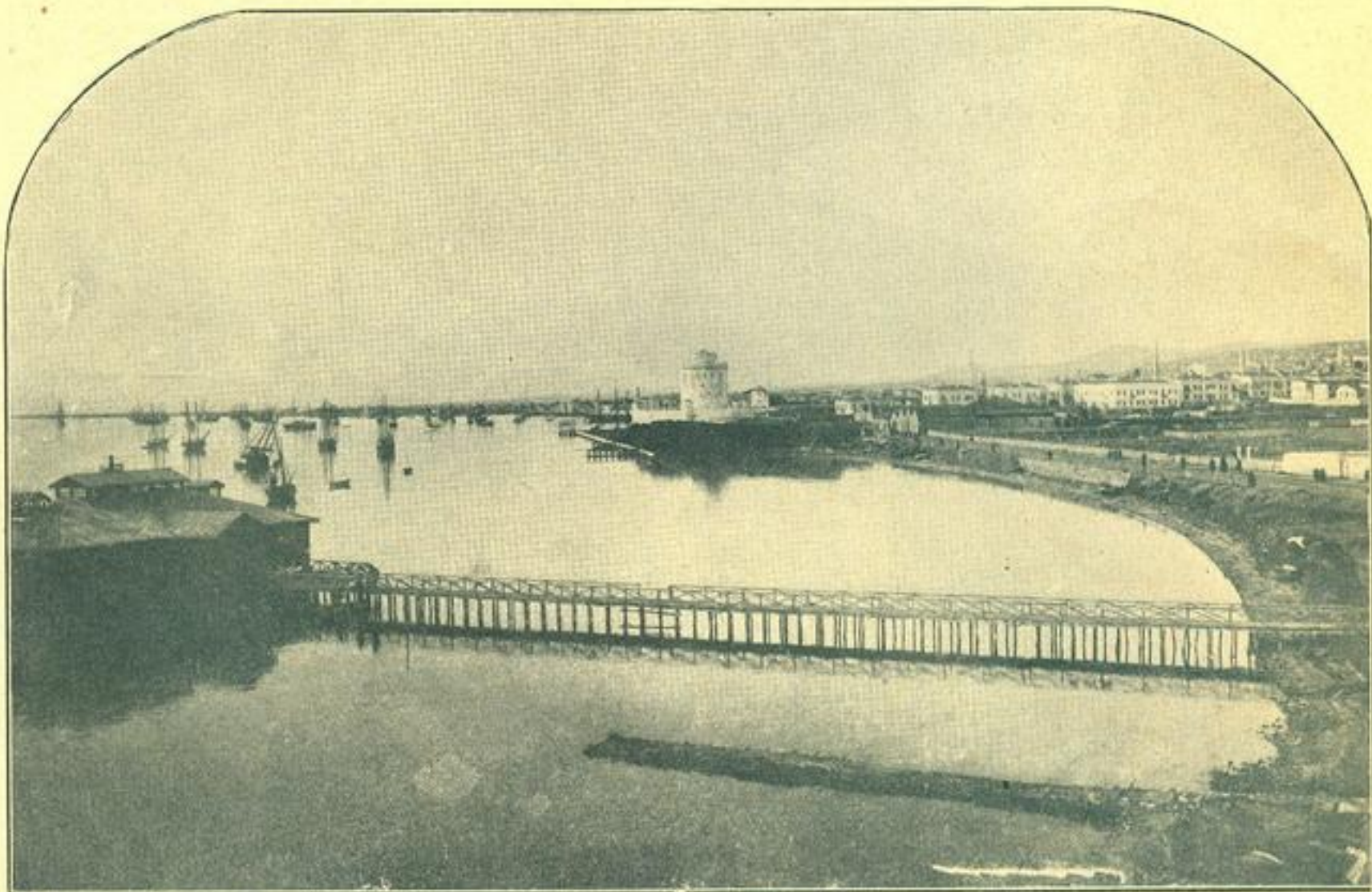

Тодоръ Александровъ

С о л у н ъ

По своето географско мѣстоположение, Солунъ е единъ отъ най-хубавитѣ градове, красиво разположенъ на Солунския заливъ. Както въ минало време, така сега и въ бъдаще той е най-важния градъ на изтокъ въ Македония. Въ околността на града има топли извори, затова и най-старото му име е Терма. Въ 315 год. е билъ завзетъ отъ зетя на великия македонски вождъ, Александъръ Велики, който го е нарекълъ на името на жена му Тесалоники. Измѣнено името му въ Солунъ и до сега тъй се нарича. Презъ римско време се издига много и става столица на Македония. Презъ

квартали край брѣга, а задъ тѣхъ има прѣснати квартали съ тѣсни улички, дървени кжщурки — твърдѣ типични. Градътъ е зеграденъ съ висока зжбчеста стѣна съ порти е крепостта „Еди-Куле“, а край брѣга — „Беазъ-Куле“. Въ техническо отношение Солунъ е почти международенъ градъ. Въ турско време най-многочислени бѣха евреитѣ, послѣ турци, гърци, българи и пр. Града броеше до 150,000 души. Къмъ края на последнитѣ десетилѣтия на турското владичество той бѣше вече единъ голѣмъ търговски центъръ, съ голѣми антрепозитни складове на македонски стоки, тютюнъ,

Градъ Солунъ

срѣднитѣ вѣкове е билъ най-важното бѣломорско пристанище, на което интерланда сж били българскитѣ земи, отгдѣто сж изнасяли своитѣ произведения. Презъ това време още Солунъ е билъ голѣмъ центъръ, гдѣто сж се кръстосвали стари пжтища отъ Адриатика до Босфора и по долинитѣ на Вардара и Струма. Въ града сж ставали голѣми панаири, на които сж дождавали въ Солунъ, за да купуватъ балкански стоки, главно отъ българитѣ, отчасти отъ сърбитѣ, а по нѣкога и отъ руситѣ. Солунъ е билъ голѣмъ религиозенъ центъръ презъ византийско време. Хубаво украшение на града сж били черквитѣ, обърнати по-послѣ отъ турцитѣ въ джамии. Тукъ се срещатъ черкви, въ които виждаме базилики, като Св. Димитъръ, черкви съ куполи, които презъ 1917 год. бѣха твърдѣ много повредени. Най-хубавата частъ на града сж красиво и амфитеатрално разположенитѣ европейски

памукъ, кожи, афионъ, зърнени храни, пашкули, донасяни отъ български търговци отъ вътрешността.

Въ Солунъ почва да се развива и индустрия. Има фабрики за тютюнъ, за памукъ, за спиртъ, сапунъ, голѣми мелници и плетачни работилници.

Преди Балканската война българскиятъ елементъ бѣ твърдѣ много засиленъ и той бѣ станалъ нашъ културно-просвѣтенъ центъръ. Тукъ сж родени нашитѣ просвѣтители, Св. Кирилъ и Методия, основателитѣ на славянската и българска писменность. Тукъ се отвори първата наша печатница отъ дойранеца Теодосия, първата мжжка и девическа гимназии, а въ впоследствие и търговска гимназия, нѣколко основни училища и др. Отъ всички страни на нашата многострадална родина се стичаха деца да се учатъ на четмо и писмо и слѣдъ като завършваха своето учение, прѣскаха се по всичкитѣ краища

и разнасяха просвѣта и култура. Българската речъ се слушаше навсѣкжде изъ града. Солунъ бѣ истинския центъръ на българската просвѣта и наука. Тукъ минаха много видни и именити дейци, било като учители, или ученици. Тукъ сж били учители поета Величковъ, географа Кънчевъ, финансиста Сарафовъ, Кандиларовъ, Райновъ и пр. и пр. Видни наши юристи, професори, учители сж добили своето образование въ Солунъ. Солунъ стана и срѣдището на революционната борба. Той бѣ седалище на Централния Революционенъ Комитетъ на Вжт-

Узуновъ, Сава Михайловъ борци, които сжщо сложиха коститѣ си изъ дебритѣ на Македония за свободата ѝ. Солунъ преживѣ тежки събития презъ време на междусъюзническата война. Гърцитѣ унищожиха още въ надвечерието на тѣзи война всичко българско и хвърлиха въ вълнитѣ на Бѣлото море Архимандритъ Евлоги Батанджиевъ и множество други невинни българи. Слѣдъ окупацията на Солунъ отъ гърцитѣ Македония бѣ раздѣлена между гърци и сърби и той бѣ поставенъ въ тежки вериги съ многото митници около него и съ лиша-

Четитѣ на Мише Развигоровъ и Ефремъ Чучковъ на походъ, следъ едно съвѣщание съ Даме Груевъ.

решната Македоно-Одринска революционна организация. Най-виднитѣ наши революционери, апостоли за свободата на Македония, бѣха съсрѣдоточили своето внимание въ Солунъ. Отъ тукъ тѣ прѣскаха своитѣ мощни слова чрезъ ученицитѣ, чрезъ търговцитѣ и по всички краища на измъчена и изтерзана Македония. Кой не е слушалъ за дейността на Дамянъ Груевъ, апостола на свободата, Пере Тошевъ, Христо Матовъ, Гарвановъ, Раковъ, Димитраковъ, Гановъ и редъ други дейци повече покойници, а нѣкои още живи, които съ усърдие продължаватъ великото дѣло на своитѣ предшественици. Въ тази школа сж възпитани Гоце Дѣлчевъ, Сарафовъ, Тодоръ Лазаровъ, Христо

ването му отъ естествения хинтерландъ, който води по долините на рекитѣ, стичащи се въ Бѣлото море. Отъ тогазъ отъ день на день Солунъ отпадна, губи отъ своето търговско значение и никакви изкуствени мѣрки немогатъ да му помогнатъ. Хинтерланда на Солунъ е Македония. Безъ самостоятелна и независима Македония, неможе да напредва Солунъ. Бждащето на Македония е бждаще на Солунъ. Той е идеала на македонския народъ, който съ години се бори за реализирането на този идеалъ и съ твърда вѣра ще продължи тѣзи борба, за да постигне свободата на Македония, а отъ тамъ и на своя любимъ градъ Солунъ.

Л. Т.

ОХРИДЪ

... Отърсилъ чело отъ мъглитъ, призори тжженъ изправи се Кожухъ да обади на Вичъ голѣмата скръбъ, що му притиска сърцето. Да му изприкаже туй, що е видѣлъ миналия день: — малка дружина все отборъ юнаци бой водѣ тукъ вчера — бой ужасенъ! Тукъ погребаха и твоя синъ, горди побратиме...

... Бѣха се изминали вече две години отъ възстанието. Стара бабичка, забрадена съ черна кърпа и съ тояжка въ ржка, тръгваше на дълъгъ пжтъ. Неговитъ другари, другаритъ на непрежалимото ѝ и едничко чедо, нейния синъ, ѝ донесоха грозната вѣсть: „Манолето убитъ“. Сбръчка се старческо чело, нѣщо като че ли се откъсна отъ сърцето ѝ — и тръгна да дири гроба на скжпата си рожба.

Мило и драго бѣ дала майка му да го издържа въ училището. Искаше да има синъ, дълбока книга да знае и, противъ волята на баща му, го прати въ голѣмото школо и когато дойде день да му се нарадва, той излезе съ комититъ. Колко пжти се е връщалъ ноше у дома си, капналъ отъ умора, гладенъ, мокъръ, съ другари у дома да ношуватъ! Топѣше се отъ скръбъ и по него майка му. И сега си спомня горката бабичка благитъ му думи: „Не жали, мила майко, за мене. Свободата, майко, сама не дожда. Трѣбва да работимъ всички, а най-вече ние. Живота си въ жертва да дадемъ, тогазъ ще дойде тя, скжпа майко! Ако пъкъ останемъ живи следъ борбитъ... Оо! тогазъ...“

Дълго време вървѣ старата бабичка, но Кожухъ бѣ още далечъ. Чакъ на четвъртия день стигна политъ на планината. Единъ отъ другаритъ на Манолъ ѝ бѣ описалъ гроба му съ най-малкитъ подробности — „подъ единъ вѣковенъ джбъ, голѣма каменна плоча, отъ тамъ се виждатъ много планини, вижда се и Вичъ. Отдѣсно тече бистро поточе, а по-нагоре се чернѣе голѣма канара. На гроба е изрѣзанъ голѣмъ дървенъ кръстъ, а подъ него е написано М. Р.“

Дълго време търси бедната бабичка вѣковния джбъ съ голѣмата каменна плоча, но... нищо не намираше. Сремна едно овчарче, което безгрижно свирѣше съ цафарата си проточена нѣкаква си мелодия. „Незнаешъ ли бре, чедо, тукъ гроба на нѣкой убитъ отъ турцитъ комита?“ — „Знамъ, бабо, знамъ. Е, тука по-нагоре. Разправяше баща ми,

Манолъ Розовъ

че е било учено момче“. „Ученко бѣ синко, ученко“ — отговаря бабичката презъ сълзи.

И тръгна бабичката още на горе да търси гроба на своята едничка ненагледна рожба, гроба на сърцето си. Намѣри плочата и вѣковния джбъ. Разкопа гроба. Две човѣшки кости намѣри само въ него. Прибра ги тя въ черна кърпа, за да ги носи и погребе въ селскитъ гробища при коститъ на своитъ бащи и дѣди и тръгна надолу. Нозетъ ѝ се косѣха...

Насае въ гората изплака своитъ надежди, изплака своитъ черни бжднини бедната майка — майка на Манолъ Розовъ отъ Костурското село Бобища.

Даме Груевъ

(Единъ величавъ жестъ)

Бѣше 15 мартъ 1891 г. До късно стояхме въ квартирата си. Едва привечеръ, къмъ 8 часа, излѣзохме да се хранимъ. Живѣехме въ квартала на Черната джамия. Като минахме една две улици, дето движението не бѣше тъй многолюдно, и навлѣзохме въ по-многолюднитъ, забелѣзахме необикновено движение. Страхъ и уплаха покриваше лицата на минувачитъ. Тревожно чувство вълнуваше душитъ. Тукъ-тамъ спрѣли се на групи по двама-трима шушукаха: „Трѣбва да се случило нѣщо“, си казахме съ Даме. И още незавършили тая мисль, доближи до насъ единъ отъ другаритъ, сжщо тъй възбуденъ и бързо ни запита: „Кжде?“ Да се хранимъ. — Чакайте! Не знаете ли нови-

ната? — Какво? — Министъръ Бѣлчевъ е убитъ. Искали да убиятъ Стамболова, но уллучили по погрѣшка Бѣлчева — вървѣли заедно“, поясни той.

— Кжде станало това? попитахме.

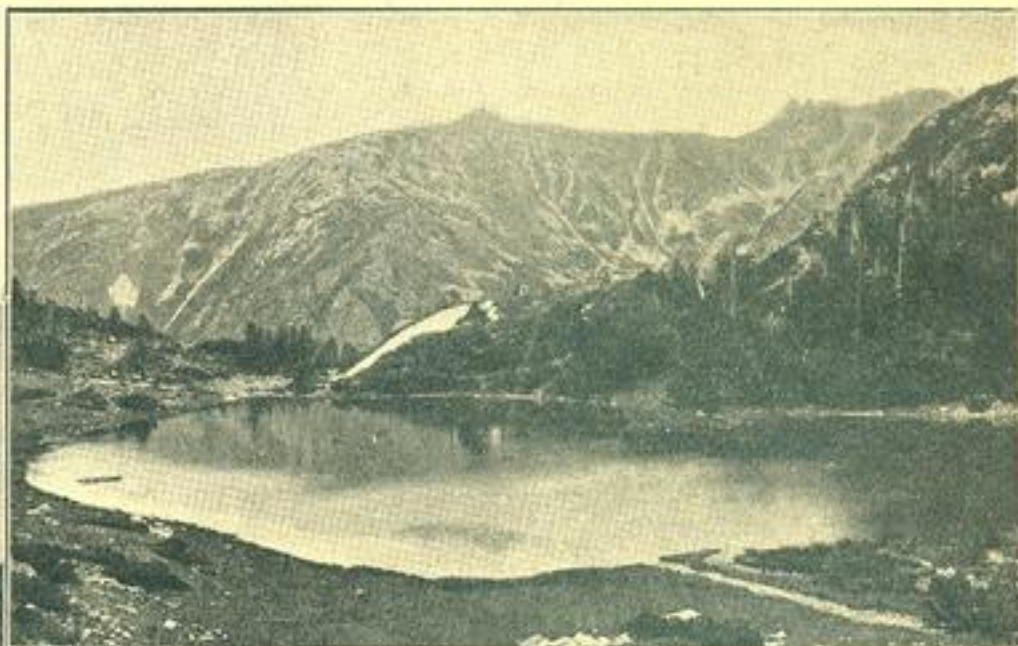
— Близо до градската градина. Сега къмъ тая частъ ставатъ безразборни арестувания.

Общото смущение обхвана и насъ. Но ние продължихме пжтя си, като заобиколихме нѣкои улици, обзети отъ тежко чувство. Насъ мжчеше мисльта, че тъкмо що бѣхме се заели съ уреждането на македонско студентско дружество, трѣбваше да спремъ.

Ние не закѣснѣхме да се приберемъ въ квартирата си. Оставането по улицитъ въ такъвъ мо-

ментът не правеше хасъ. Вечерта прекарахме въ обмисляне, какво трѣбва да се прави и какво да се каже, ако властта открие, че въ собствената си квартира, пъкъ и въ други, бѣхме свиквали другаритѣ студенти на събрания и обмисляли основаването на дружество. Стамболовиятъ режимъ не допускаше такива волности. Властта трѣбваше да бѣде предупредена за всѣко, какво годе събрание. А ние не бѣхме направили това. Разбира се, нашето дѣло бѣше легално, невинно, та нѣмаше, защо да мислимъ. Но въ него все пакъ имаше нѣщо безпокоително. Първо, защото ставаше мимо знанието на властта и, второ, защото въ неговитѣ основи бѣше сложена идеята за бѣдащето революционно дѣло на Македония, идея, изникнала за прѣвъ пътъ въ нашата квартира. Отъ първото ние се боехме. Що се касае до конспиративната идея, тя бѣше сподѣлена само съ двама-трима наши интимни другари, за които не бѣше по-малко скѣпа, та оттамъ не можеше да иде никакво опасение. Но на властта, отъ която бѣхме укрили събранията, лесно бѣше да имъ отдаде конспиративни намѣрения и да ги свѣрже съ станалото

въхмѣ 2 1/2 години въ една стая; бѣхме нераздѣлни. Хранѣхме се заедно, каквото вършехме, вършехме заедно; заедно посещавахме „Новъ Животъ“ и пр., ние бѣхме инициаторитѣ и за създаването на студентско дружество. И не само това. Въ основаното отъ „Новъ животъ“ вечерно училище само ние съ него отъ всички наши студенти бѣхме учители въ него. Бѣхме учители съ цель не само чисто просвѣтна, но и съ желание да подготвяме отъ нашитѣ съземляци ратници за бѣдащето революционно дѣло, защото ученицитѣ-работници въ вечерното училище бѣхъ почти все изъ Македония, които презъ зимата се връщаха по домоветѣ си. А тогава, презъ лѣтото, работа имаше много въ София, която бѣ въ началото на строежа си. Въпреки това, азъ не бѣхъ арестуванъ, а само Даме.

Очарователни кѣтове отъ Пиринъ

събитие и, докато се изясни истината, да гниемъ по затворитѣ. А събранията ни вѣнъ отъ нашата квартира можеха да станатъ достояние на властта. Това обаче не стана.

На другия день ние отидохме на лекциитѣ си.

Неизвестно какъ, властта бѣ се добрала до списъка на членоветѣ на социалистическото дружество „Новъ животъ“ — първо такова въ България, основано отъ Н. Габровски. Презъ третия или четвъртия день отъ убийството бѣха взети отъ Висшето училище социалиститѣ студенти: Рачо Косевъ, Г. Богоевъ, Д. Бойкиновъ и Кр. Мутафовъ и арестувани въ V участъкъ. Въ това число попадна и Даме. Но какъ? — Бѣше ли Даме социалистъ? — Въ своитѣ автобиографични бележки той се обяснява само като съчувственикъ¹⁾. И Даме бѣше наистина само съчувственикъ. Но за това ли бѣ той арестуванъ? Ако бѣше така, не бихъ билъ и азъ пощаденъ. Ние съ Даме жи-

въ числото на арестуванитѣ студенти бѣше и Иор. Ивановъ, сега професоръ въ университета. Защо бѣше арестуванъ и той? — Иор. Ивановъ нито бѣше социалистъ, нито дружеше съ социалиститѣ, нито посещаваше събранията и речитѣ на социалиститѣ, нито бѣше учителъ въ вечерното училище. Неговото арестуване бѣше една загадка. Тая загадка най-вече занимаваше мене. Занимаваше мене заради Даме. Предъ мене се изпречваше въпросътъ: ако Даме е арестуванъ като социалистъ, като социалистъ ли е арестуванъ и Иор. Ивановъ?

Той не е такъвъ. Явно ставаше, че тукъ има нѣкакво недоразумение.

Следъ нѣкой и другъ день духоветѣ се поуспокоиха, ареститѣ по престанаха. Можеше спокойно да се мисли и сѣди за събитието. Не си спомнямъ какъ, но азъ узнахъ, че въ редоветѣ на социалиститѣ влизали Иор. Ивановъ, родомъ отъ Прилѣпъ, тогава подначалникъ въ финансовото министерство, и Димитъръ Груевъ, пакъ отъ Прилѣпъ, чиновникъ въ Дирекцията на пошитѣ. Това обстоятелство хвърли проблѣсъкъ на загадката. За мене нѣмаше съмнение, че въ предадения на властта списъкъ на социалиститѣ имената Иор. Ивановъ и Д. Груевъ не означаватъ нашитѣ другари, а току-що споменатитѣ чиновници. Това освѣтление ме дълбоко успокои и зарадва, че ще могатъ и двамата другари да се

¹⁾ Вижъ „Материали за история на македонското освободително движение“ кн. V.

измъкнатъ отъ затвора. Още същия денъ стана събрание на студентското дружество „Наука“, което реши да делегира мене и още единъ студентъ при ректора — тогава Ем. Ивановъ, да го молимъ да обясни грѣшката на властѣта и да иска освобождението на студентитѣ.

Преди да направимъ постѣпки предъ ректора, азъ ходихъ да посетя Даме въ затвора и да му занеса радостната вестъ за скорошното освобождение. Даме ме изслуша съ спокойствие и дори съ радостъ. Но изведнажъ той се спрѣ и замисли. Азъ чакахъ да даде избликъ на радостъ. Но каква изненада! Той дигна глава и съ единъ тонъ, въ който имаше нѣщо възвишено, нѣщо

героично, отсѣче: „Не! съ такава цена азъ не искамъ да бъда освободенъ“. Мене ще освободятъ, а ще хвърлятъ въ затвора Димитръ Груевъ, единствената подкрепа на старъ баща, на боленъ братъ, на цѣло семейство. Не! нѣма да правите никакви постѣпки“.

Не тонътъ и строгостѣта на погледа ме порази, а великата душа на моя другаръ. Трѣбваше да се подчиня безусловно на тоя величественъ жестъ. Азъ му стиснахъ само горещо ръката и развълнуванъ се раздѣлихъ отъ него.

На другия денъ Йор. Ивановъ бѣ пуснатъ на свобода, а Даме остана да сподѣля участѣта на другитѣ студенти.

Д. Мирчевъ

Войводи на съвѣщание въ балкана

П и р и н ъ

Отъ македонскитѣ планини Пиринъ е най-величествената и грандиозна планина. Тя се простира отъ седловината Предѣлъ до Бѣлото море и отъ Места до Струма. Северния дѣлъ съ единъ хребетъ и въ едно направление юго-източно се продължава до Парилската седловина, надъ която се издига Али Бутушъ, гдето върви сега грѣцко-българската граница, изкуствено създадена въ ущърбъ на българския народъ — да дѣли българи отъ българи. Южния дѣлъ продължава до Бѣлото море, но е по нисъкъ и планинитѣ носятъ отдѣлни имена и вървятъ повечето отъ западъ къмъ изтокъ, като иматъ по-меки форми. Север-

ния дѣлъ на Пиринъ поражая посетителя съ своитѣ остри върхове, голѣми циркуси, сипеи, многобройни езера, преспи и хубави гори. Пиринъ привлича като магнитъ. Веднажъ посети ли го човѣкъ, ще му се да се не раздѣля вече съ него. И ако съдбата му е опредѣлила да се отдалечи, то нѣкаква невидима сила отново го тласка да се върне и да се понарадва на бѣлоснѣжната обвивка на Пиринъ. Историческото значение на Пиринъ е извънредно голѣмо, както онова на Стара Планина, Рила и Родопитѣ. Както презъ римско време, така и презъ срѣднитѣ вѣкове, когато вече сж били настанени здраво българи въ пиринската областъ,

бождь Тодоръ Александровъ, подло убитъ отъ родоотстъпници въ мѣстността „Дветъ рѣки“, близо до Лопово, Мелнишко. Македония не ще преживѣе скръбта по него. Тя нѣма да забрави своя милъ синъ и вѣчна слава ще сподиря безсмъртния герой—Тодоръ Александровъ. Името на Пиринъ планина е тѣсно свързано съ дългитѣ епически борби за свободата на Македония. Хайдутитѣ ѝ създадоха голѣмо име. Революционеритѣ продължиха борбата и очертахъ нейното велико

значение за бждащата македонска история и Иринъ Пиринъ стана легендарна планина.

Пиринъ планина въ минало време, сега и въ бждаще е националната крепостъ на българския народъ. Тя ще привлича бжднитѣ поколѣния, ще имъ дава поука, какъ да се служи безукоризнено и беззаветно на народа. Тя е възпѣта въ народнитѣ ни пѣсни, възпѣта е отъ видни поети и писатели. Тя за винаги ще бжде любимия кжтъ на македонския робъ.

Четата на генералъ Цончевъ Иванъ съ чужди кореспонденти

П о м и р е н и е

(Споменъ)

1-й септемврий 1903 година. Денътъ е тихъ, небето — ясно.

Пладне. Слънцето, спрѣно въ зенита, силно пече.

Тамъ, на малка хайдушка полянка, край бистра, кристална речица, всредъ дивна Пиринъ-планина, току що бѣхме кацнали на почивка повече отъ 450 сокола—четници. Всички бѣхме капнали отъ безсъние, отъ умора, отъ гладъ. Проклети турци, предниятъ день—31 августъ, бѣха ни открили далечъ надъ селото Пиринъ. Тамъ, отъ изгревъ до залезъ слънце, се води ожесточенъ, лютъ бой, а следъ боя цѣлата нощъ и другиятъ день 1-и септемврий — до пладне, цели 16 часа, отстъпвахме и се прикривахме безъ почивка, безъ спиртъ.

Такъва е четнишката тактика: срещнешъ се съ аскера, завържешъ бой, а презъ нощта изчез-

вашъ безследно за турцитѣ, като че потъвашъ въ земята.

Началницитѣ на отряда Юр. Стояновъ и Яне Сандански даваха последнитѣ свои нареждания. Ние тъкмо се готвехме за почивка, за сънъ, когато изъ долината се зададе пиринския свещеникъ, неговия синъ и единъ селянинъ. По развълнуванитѣ лица се четеше скръбъ, уплаха, ужасъ. Явно бѣ: тѣ не ни носѣха радостна, блага вестъ. Съ развълнуванъ, съ треперящъ гласъ, пиринското отче ни молѣше да се върнемъ и да отмъстимъ на аскера, който следъ сражението избилъ селянитѣ и опожарилъ селото.

Страшната, потресната вестъ бързо се разнесе изъ цѣлия станъ. За мигъ всичко се наелектризира — пламна. Момчетата забравиха умора, гладъ. Тѣ се стѣгатъ за обратенъ походъ и викатъ: „Ще вървимъ, ще отмъстимъ!“

И тъкмо когато въ стана всичко кипеше, когато съветът на отряда взимаше последното си решение — да пазимъ своитѣ сили и материали и да оставимъ разплатата за близкия день на общото възстание отсамъ Вардара, тъкмо тогава се зададоха отдалече двама гологлави селяни, водени отъ нашъ четникъ — часови. Тѣ много бързаха. Щомъ ни доближиха, единиятъ даде на Сандански писмо и каза: „Много ви здраве отъ генералъ Цончевъ и отъ полковникъ Янковъ, тѣ ви чакатъ надъ селото Пиринъ—на Гръцката поляна.

но и до сега безъ загуби за насъ. Взети сж всички мѣрки, опасностъ никаква. Непрѣменно елате да се видимъ и поговоримъ.

Пладне, 1 септемврий 1903 год.

Пиринъ.

Генералъ, Ив. Цончевъ
Ваши: Полковникъ, Ан. Янковъ

Следъ прочитането на писмото радостъ просия по лицата на всички. Македонското революционно дѣло, развиваще се при толкова несгоди,

Градъ Воденъ (Водопадътъ)

Писмото бѣ адресирано до Яне Сандански. Бързо, нервно разпечатахме писмото и ето какво прочетохме:

Другари,

Вѣрни на своя дългъ, съ 250 юнаци се озовахме на зова на многострадална Македония. Днесъ, при зори, търсейки Васъ въ селото Пиринъ, намѣрихме аскеръ, останалъ тамъ следъ вчерашното Ваше славно и паметно сражение. И ние трѣбваше да завържемъ бой, който се води успѣш-

при толкова крамоли и ежби между дейцитѣ, днесъ предъ окървавения ликъ на Македония, предъ Илинденското възстание бѣ щастливо да види края на тия ежби.

Писмото бѣ написано собственорѣчно отъ генерала.

Следъ кратко съвѣщание взе се решение — да отидемъ да се срещнемъ съ генерала и полковника.

Отъ разказа на двамата куриери—пиринчани,

узнахме, че селото Пиринъ е непокънато, че всички жители сж били живи и здрави. Запалена е била само гората, далече надъ селото, дето стана нашето сражение и още две крайселски плъвни.

И отчето, сконфузено отъ тия разкази, се извини и каза: „А бе, азъ видѣхъ отъ далече пламъцитѣ и въ тъмнината ми се стори, че селото гори, пъкъ тъй ми казаха и други хора“.

На момчетата се дадоха нуждитѣ заповѣди.

Бѣше 4 часа следъ пладне, когато всички се отправихме за Гръцката поляна. Изъ пѣтя се водѣха оживени разговори за нашитѣ боеве, за подготовката на българското население, за страха на турцитѣ, за пристигането на генерала и полко-

А месецътъ, тъй ясенъ, тъй тихъ, приветливъ, мило дружелюбно ни гледа и се любува на тая дивна, небивала до тогава картина по върховетѣ на Пиринъ-планина.

И въздухътъ, и гората, и тревитѣ, и тѣ трепнаха, раздвижиха се при вида на тая величава картина. Тихъ зефиръ повѣя и леко залюля тревы и вѣковни дървета. Гората тихо зашумя и тайнствено нѣкакъ взе да шепне за стари български юнаци, за минала българска слава, за черно петвѣковно робство, за надеждно, свѣтло бъдаще.

Полунощъ. Войводи и четници, участвуващи въ боя въ селото, едва що се прибраха. Запаснитѣ офицери: Д. Атанасовъ, Ал. Мановъ, Хр.

Четата на Никола Андреевъ (Алай бей) и Манолъ Розовъ.

вника, за неминуемата война между България и Турция...

Настъпи тиха, чудно приятна нощъ. Месецътъ, цѣлъ почервенѣлъ се показва тамъ — задъ гърба ни на хоризонта и освѣти нашия неравенъ и отъ никого още неотгъпанъ пѣтъ.

Ние, тъй нареченитѣ „върховисти“, вървѣхме напредъ, бързахме, летѣхме, ние искахме часъ по-скоро да видимъ, да прегърнемъ скъпитѣ си другари. Знаехме, тѣ носятъ за революционното дѣло материали, сили голѣми, неоценими.

Но ето, приближаваме вече върховетѣ, разпознаваме хората, чуваме тѣхната глъчъ, тѣхнитѣ разговори.

И сърцата ни все по-силно туптятъ, и ние все по-бързо вървимъ, летимъ...

Ето ни най-сетне въ обятията единъ на другъ.

Прегръщания, цѣлувки, въпроси, отговори безъ брой.

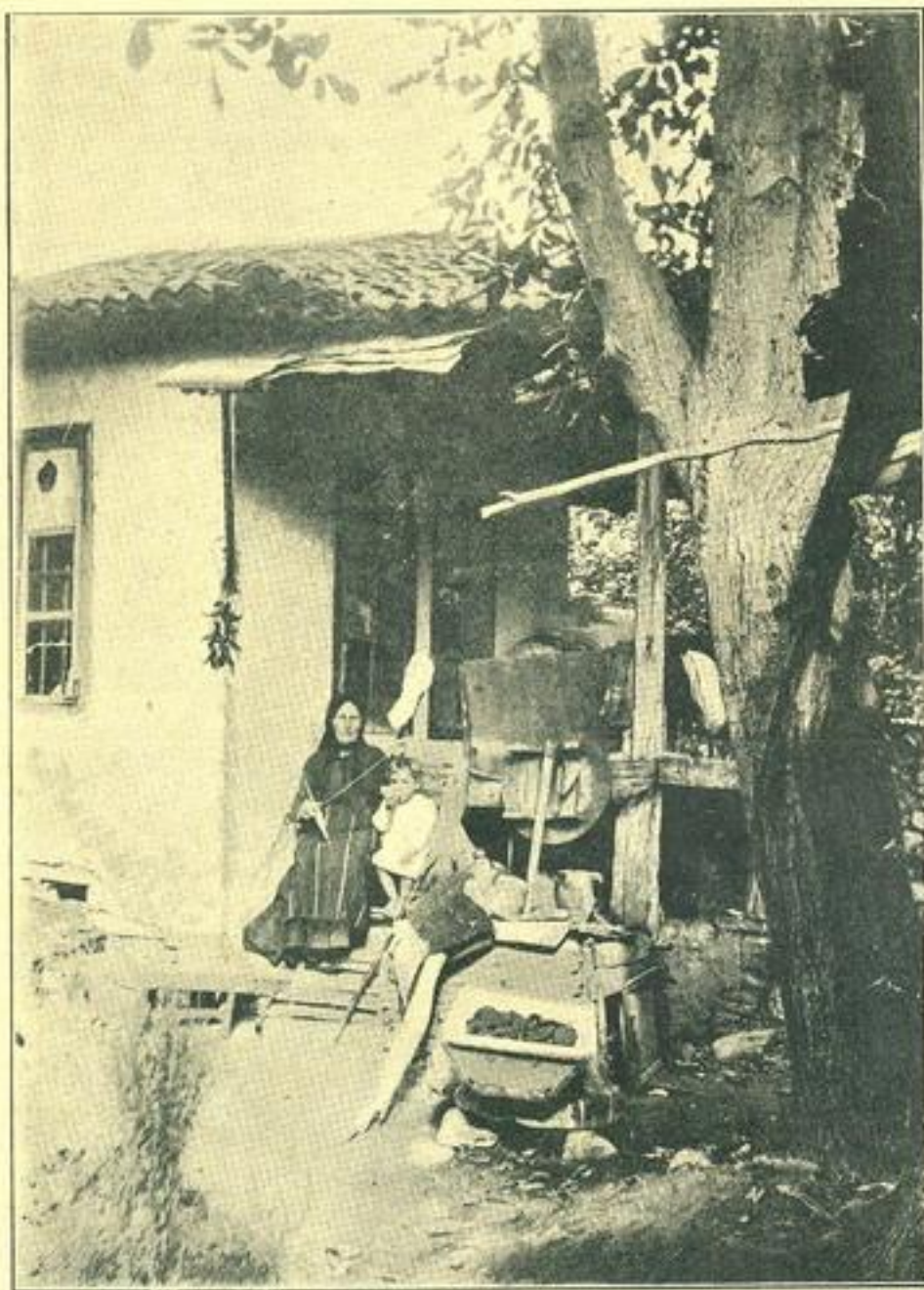
Танушевъ, Г. Гирджиковъ (отъ сръбската армия), Сер. Парталевъ, Н. Лефтеровъ и др. даваха на генерала подробни сведения за хора, за края на сражението, за даденитѣ жертви. Азъ тъкмо що привършвахъ своята вкусна и лакома закуска отъ бѣлъ хлѣбъ и унгарски саламъ, донесени и пазени за менъ отъ генерала, когато „вътрешнитѣ“ на чело съ Яне Сандански, Дим. Стефановъ, Чаковъ и Малчанковъ, бавно приближаваха при насъ.

Генералъ Цончевъ, полковникъ Янковъ, другаритѣ имъ, ние, нашитѣ четници, всички повече отъ 400 души „върховисти“, въ пълненъ боеви снаряждъ, всѣки съ манлихера презъ рамо, съ по 200 — 300 патрона, съ по една-две бомби и динамитъ въ раницата, станахме, сгъстихме се и начело съ генерала радостно очаквахме водача на отсамвардарската вътрешна революционна организация.

Моментътъ бѣ тържественъ, величественъ, славенъ. Месецътъ, звездитѣ, всичко на гръцката

почнахме да отиваме по направление на „Бушова планина“. Чуваха се гласовете на противника, смѣсени съ кучешки лай. Изнемошѣли едва преминахме шосето до р. Велика и почнахме изкачването по висотата. Групата бѣше доста на високо, когато пристигнаха ренегатитѣ и почнаха да ни обстрелватъ, обаче, не можахъ вече да ни засегнатъ. Късно презъ нощта четата пристигна въ с. Сланско, най-радушно потрещната отъ населението.

Озлобени отъ нашето промѣкване презъ Порѣчието, ренегатитѣ предаватъ нашия маршрутъ на властта. Още сутринята рано пристигна аскеръ въ Сланско, съ цель да обискира селото. За да не пострада населението, Сугаревъ реши да излѣзе

Баба Дона предъ кжщата си

четата въ балкана и тамъ да бжде ударена отъ турцитѣ. Обаче, това ржководителя на селото не позволи. Последниятъ излѣзна и следъ малко радостенъ се завърна и събщи, че, благодарение доброто държание на селянитѣ турския офицеръ се увѣрилъ, че билъ излѣганъ отъ с. Крапа и следъ като далъ нареждания на селянитѣ да не пропускатъ комити, съобщилъ, че ше се връща обратно. Чу си сборъ отъ тржбата и аскера се изтегли. Веднага цѣлото население се изреди да срещне своя любимъ даскалъ. Привечеръ четата отпътува въ с. Латово, посрещната отъ четитѣ на Пешо Паша и П. Юруковъ. Последнитѣ недоумѣваха, какъ Сугаревъ се е решилъ да премине презъ

Порѣчието, а той плавно-плавно отговори: „Нашиятъ животъ всецѣло принадлежи на организацията и нейнитѣ интереси ни принудиха да преминемъ презъ сръбското котило“.

На 24 Мартъ 1906 г. въ бранно поле при с. Паралово, Мориховско, падна убитъ тоя скромень борецъ, който носѣше въ себе си ценни залози на единъ добъръ ржководителъ.

Ст. Аврамовъ.

Създаване четнишкия институтъ

Едно отъ послѣдствията на Винишката афера (1897 год.) за В. М. Р. О. бѣше промѣна на тактиката ѝ въ организационно отношение. Понеже въ засегнатитѣ отъ тая афера райони неможеше да се очаква за по-дълго време възстановяване на легална почва на съществуващитѣ връзки съ общата мрежа, възприето бѣ съ тая задача да бждатъ натоварени летящи нелегални групи.

Такива групи, съставени отъ стари членове на организацията, станали невъзможни като легални работници поради аферата, не закъснѣха да се създадатъ още презъ първата половина на 1898 година.

Първитѣ 3 групи отъ по трима души, предназначени за Малешевско. Струмишко и Радовишко, бѣха се добрали въ районитѣ си още презъ м. априлий с. г. Ржководители на тия групи бѣха: Ефр. Чучковъ за Малешевско, Ст. Георгиевъ за Струмишко — и двамата покойници вече — и пишуция тия редове — за Радовишко. И тримата бѣхъме бивши легални ржководители въ районитѣ си.

Понеже тия три райони бѣха на периферията на засегнатата отъ аферата областъ и сравнително по-малко пострадали, избрани бѣха за база на действие, като постепенно се смѣташе, да се прониква къмъ центъра на засегнатитѣ отъ аферата райони, дори до Скопие.

Отъ казаното до тукъ се вижда, че тия малки групи имаха за задача: 1) да влѣзатъ въ контактъ съ по-първитѣ хора на революционна мрежа въ районитѣ си, 2) да стегнатъ редоветѣ имъ 3) да повдигнатъ духа на работницитѣ и, съ своя личенъ примѣръ, да ги възпитатъ въ духа на себеотрицанието, което бѣ главното условие и основата на революционната организация.

Щомъ резултатитѣ отъ тоя начинъ на действие се намѣриха за разумни и обещаващи голѣми изгоди за организацията, групитѣ бѣха увеличени, създадохъ се отъ тѣхъ бойни ядра и се обвърнаха въ районни чети като функциитѣ имъ се увеличиха.

По тоя начинъ се тури начало на четнишкия институтъ въ организацията. И ето вече цѣли 30 год. тоя институтъ запази своята сила и значение за целитѣ на В. М. Р. О.

И понеже тия цѣли още не сж завършени, не е завършено и призванието на четнишкия институтъ.

Ст. Т.